

Міністерство освіти і науки України
Інститут української мови НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ:
СУЧАСНИЙ СТАН
І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Матеріали Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 75-річчю від дня
народження професора Ніни Гуйванюк

14–15 листопада 2024 р.

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2024

УДК 811.161.2'367(082)

А 437

А 437 **Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження:** матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю від дня народження професора Ніни Гуйванюк / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. 216 с., іл. 22 с.

ISBN 978-966-423-901-8

Actual problems of syntax: current status and prospects of research: materials of the International scientific conference dedicated to the 75th anniversary of the birth of Professor Nina Huyvanyuk / resp. ed. S. T. Shabat-Savka. Chernivtsi : Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, 2024. 216 p., im. 22 p.

Редакційна колегія:

Світлана Шабат-Савка, доктор філологічних наук, професор;
Іванна Струк, кандидат філологічних наук, доцент;
Наталія Шатілова, кандидат філологічних наук, доцент;
Галина Теслицька, кандидат філологічних наук, асистент;
Оксана Максим'юк, кандидат філологічних наук, доцент.

Тези доповідей надруковано в авторській редакції

У збірнику представлено матеріали Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження», що відбулася 14–15 листопада 2024 р. на філологічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з нагоди 75-річчя від дня народження професора Ніни Гуйванюк.

Для науковців, учителів, студентів – усіх, кого цікавлять актуальні питання синтаксичної теорії, аспекти функціонування різнорівневих мовних одиниць у дискурсивно-жанрових формах української мови, проблеми лінгвостилістики та лінгвоперсонології.

The materials of the International Scientific Conference «Actual Syntax Problems: Current Status and Prospects of Research» that was held on November 14–15, 2024 at the Faculty of Philology of Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych on the occasion of the 75th anniversary of Professor Nina Huyvanyuk are presented in this collection.

For scientists, teachers, students – all who are interested in current issues of syntactic theory, aspects of the functioning of multilevel language units in discursive-genre forms of the Ukrainian language, problems of linguistic stylistics and linguistic personology.

ISBN 978-966-423-901-8

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

ЯК ЗУКРАЇНІЗУВАТИ НЕУКРАЇНСЬКИЙ СИНТАКСИС ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

Михайло Гінзбург

*доктор технічних наук, професор, академік УНГА,
начальник відділу, Інститут транспорту газу
mychajlo.ginzburg@gmail.com*

Украї важливу роль у подальшому розвитку українського синтаксису відіграє мова правових актів і нормативних документів. Саме від їхнього синтаксису залежить, як буде офіційно-діловий стиль впливати на інші стилі української мови: позитивно чи негативно. Відома мовознавиця, докторка філологічних наук, професорка О. Сербенська запровадила термін «екологія мови» [1]. Уживаючи екологічну термінологію, можна сказати, що сьогодні основними «забруднювачами» мови є, на жаль, саме нормотворці всіх рівнів, бо помилку в правовому акті чи іншому нормативному документі можна порівняти із залповим скидом каналізаційних стоків у річку, з якої беруть питну воду. Через те, що таку помилку тиражують у тисячах примірників, вона фактично стає «нормою», а «очистити річку» після цього буває дуже складно. Наприклад, «Порядок ...» [2] визначає такі мовні формули посвідчувальних написів: «Текст заяви до підписання прочитано мною¹ ... уголоє і схвалено (ПБ особи, за дорученням якої підписувався документ)»; «Мною, ПБ, посада, цей дублікат (назва документа, дублікат якого видається) виданий ...». То як не згадати слова Б. Антоненка-Давидовича, що «усі слова в цих фразах – українські», але фрази «звучать не по-українському, не в ключі народної мови» [3, с. 32]. Важко уявити, скільки українців змушені були писати чи читати ці посвідчувальні написи. І як їх після цього переконати, що в українському реченні діяч не може стояти в орудному відмінку, а дієслів на *-ся* не можна вживати в пасивному значенні?

Дослідники синтаксису сучасної літературної мови зазначають, що навіть «орудний суб'єктний у синтаксичних конструк-

¹ Тут і далі в цитатах підкреслено місця, на які ми звертаємо увагу читачів.

ціях із предикативними формами на **-но**, **-то**», щодо *принципової неможливості* якого з логічних мірковань безособовості цих конструкцій є цілковитий консенсус у сучасному українському мовознавстві, лише «*поступово*» «усувають» «з усного й писемного мовлення» [4, с. 5]. А про тричленні та двочленні пасивні конструкції з дієсловами на **-ся**, конструкції з орудним відмінком діяча при дієприкметниках на **-ний**, **-тий** і при віддієслівних іменниках із процесовим значенням, щодо ненормативності яких такого цілковитого консенсусу нема, – годі й казати. Тому не дивно, що «у правничих текстах (закони, кодекси, укази тощо) тричленні пасивні конструкції утримують свої позиції» [4, с. 5], тобто панують і досі.

Основною причиною панування хибних синтаксичних конструкцій є «Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справі граматичній», яку 03/V/1933 затвердила Колегія Наркомос^а. Цей нормативний акт колишньої УСРР містить перелік 12 рекомендацій, що полягали в «усуванні» невластивих українській мові синтаксичних конструкцій і граматичних форм. Затавруванням цих рекомендацій як «націоналістичних рецептів» [5, с. 35] українському синтаксису накинута: дієслова на **-ся** в пасивному значенні; конструкції з діячем в орудному відмінку; конструкції з віддієслівними іменниками на **-ння**, **-ття** в позиції родового відмінка, залежного від другого іменника, замість інфінітивів – та інші хиби.

У доповіді на підставі [6–9] доведено, що

1) в українському реченні діяч (істота, група істот, установа, організація тощо) не може бути додатком в орудному відмінку ані при дієсловах на **-ся** в пасивному значенні, ані при дієслівних формах на **-но**, **-то**, ані при дієприкметниках на **-ний**, **-тий**, ані при віддієслівних іменниках із процесовим значенням;

2) українських дієслів на **-ся** вільно вживати лише у зворотному й безособовому значеннях, а пасивного значення вони не можуть мати взагалі;

3) у словосполуках, де перший іменник у непроцесовому значенні можна сполучити з інфінітивом, замість другого віддієслівного іменника на **-ння**, **-ття** в процесовому значенні треба

вживати спільнокореневого інфінітива того самого виду. Щоб повернути в мовлення цю репресовану норму, складено зведений перелік понад ста іменників, об'єднаних у десять груп, що найчіткіше виявляють сполучність з інфінітивом.

Отже, конче потрібно зукраїнізувати синтаксис офіційно-ділового мовлення, а для цього треба, щоб Національна комісія зі стандартів державної мови затвердила стандарт державної мови «Деякі граматичні норми української мови», який би містив найважливіші прескриптивні норми українського синтаксису, зокрема викладені вище.

Список використаної літератури

1. Сербенська О. Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови. *Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ»*. Серія «Проблеми української термінології». 2002. № 453. С. 17–20.

2. Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування (Затв. наказом Мін'юсту від 11.11.2011 № 3306/5, зареєстрованим у Мін'юсті 14.11.2011 за № 1298/20036) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11#n16>

3. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ: Рад. письменник, 1970. 182 с.

4. Харченко С. В. Синтаксичні норми української літературної мови ХХ – початку ХХІ ст.: становлення та кодифікація: дис. ... докт. філол. наук. Київ: Інститут української мови НАН України, 2017. 489 с.

5. Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справі граматичній. *Політехнічна школа*, 1933. № 6. С. 34–36.

6. Гінзбург М. Синтаксичні конструкції у фахових текстах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців. *Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ»*. Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 26–32.

7. Гінзбург М. Д. Правила вживання ся-дієслів у фахових українських текстах. *Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ»*. Серія «Проблеми української термінології». 2016. № 842. С. 3–17.

8. Гінзбург М. Про активні, пасивні та результативні конструкції в українських фахових текстах на тлі інших мов. *Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ»*. Серія «Проблеми української термінології». 2017. № 869. С. 3–22.

9. Гінзбург М. Аналіз деяких вад українських фахових текстів, пов'язаних з поданням процесових понять. *У вимірах слова: зб. наук. праць на пошану професора Ірини Кочан*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 113–128.

ЗМІСТ

ПРОГРАМА Міжнародної наукової конференції <i>«Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження»</i> , присвяченої 75-річчю від дня народження професора Ніни Гуйванюк... 3	
Горизонталі й вертикалі професора Ніни Гуйванюк: багатовекторність наукових поглядів, елітарність і людиноцентризм	23
Про вчителя і науковця добрим словом	31
Тези доповідей учасників конференції	45
<i>Алексеева С.</i> Лексико-граматичні та функційні особливості морфологічно різнотипних однорідних компонентів у художніх текстах	46
<i>Антофійчук А.</i> Конструкції прохання в епістолярії Ольги Кобилянської	49
<i>Барчук В.</i> Двоскладні та односкладні речення: критерії розмежування	52
<i>Бялик В.</i> Вплив синтаксичної структури на зміст і стилістику перекладу художнього твору	55
<i>Вітрук Н.</i> Лексико-семантичне вираження головного члена односкладних речень апеляції в переносних значеннях	59
<i>Воробець О.</i> Мегапоширювачі та поширювачі в системі синтаксичних одиниць	62
<i>Вринчану Ф.</i> Vechi și nou în sintaxa limbii române: probleme ale terminologiei raporturilor sintactice	64
<i>Гажук-Котик Л.</i> Варіативність умовних сполучників підрядності як діалектна риса в мовленнєвій системі українських говірок північної Буковини	66
<i>Гінзбург М.</i> Як зукраїнізувати неукраїнський синтаксис офіційно-ділового мовлення	69

Горголюк Н. Когнітивні механізми декодування модальности: опозиція Я- та Він-речень у модальній грі	72
Городенська К. Новітні тенденції у сполучниковій експлікації семантико-синтаксичних відношень у складнопідрядних реченнях	75
Гуцуляк Т. Контекстно-зумовлені образні мотиваційні відношення й омонімія словотворчих афіксів.....	77
Грещук Василь, Грещук Валентина. Професор Н. В. Гуйванюк як дослідниця буковинських говірок	80
Дзись Р. Мовні кліше в медійному дискурсі	83
Дружинець М., Сікорська О. Специфіка використання діалектизмів у художньому дискурсі: погляди мовознавців	85
Дуденко О. Роль парцельованих присудків у романі Н. Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону»	88
Коваленко Б., Коваленко Н. Дієслівні фраземи в мові творів А. Свидницького	91
Коваль Л. Вербальні засоби гармонізації комунікативного простору сучасних українців	94
Колібаба Л., Фурса В. Оновні вияви українськоцентричності «Словника дієслівного керування»	97
Кондратенко Н. Експресивний синтаксис дискурсу соціальних мереж: особливості й тенденції	102
Конєєва О., Конєєва К. Синтаксична структура й семантика підписів до картин української художниці Соні Гукайло	105
Корнута В. Особливості китайсько-українського перекладу поезії (на матеріалі твору «Пісня про Мулань»).....	108
Кульбабська О., Якимівська Р. Лінгвосинергійна природа цитат у мовостилі Ніни Гуйванюк	111
Личук М. Конструкційна граматики як нове бачення у дослідженні фразеологізованих речень	114

<i>Лучканин С.</i> Оригінальні граматичні ідеї проф. І.К. Кучеренка та їхній перегук в історії лінгвістики	118
<i>Любімова О.</i> Віршування Теодота Галіпа (метрика та ритміка) .	122
<i>Максим'юк Н.</i> Фатична метакомунікація в контексті соціального аспекту висловлень із ілокутивною силою відмови	123
<i>Максим'юк О.</i> Синсемантичні лексеми як засоби передачі кореферентності в українському синтаксисі	128
<i>Мальцев В.</i> Зі спостережень над версифікаційною технікою Ніни Нарук	132
<i>Маркуляк Л.</i> Особливості поетичного синтаксису віршотворчості Ніни Царук	135
<i>Марчук Л.</i> Мовні засоби вираження контрарних індикаторів градації в художніх текстах	137
<i>Мельничук О.</i> Роль звертання в етикетних висловленнях (комунікативно-функціональний аспект)	139
<i>Мойсієнко А.</i> Ніна Василівна Гуйванюк як дослідник експресивного синтаксису	142
<i>Мокій А.</i> Особливості маніпуляції в рекламних текстах	145
<i>Паладяк К.</i> Проблеми метричної основи раннього румунського верлібру	148
<i>Палаш А.</i> Мовотворчість неокласиків: лінгвоестетизація слова-поняття «пісня»	150
<i>Пацаранюк Ю.</i> Функції та засоби іронії в інтернет-комунікації ..	153
<i>Попович Н.</i> Сполуки означеної та неозначеної кількості у функції детермінантів з просторовим значенням	158
<i>Прохоров М.</i> Англійськомовні епонімічні терміни сфери альпінізму та способи їх перекладу українською мовою.....	159
<i>Редьква Я.</i> Офіційне й неофіційне середньовічне назовництво на етнозмішаних територіях як свідчення закономірних етапів розвитку системи вокалізму	162

Руснак Н. Образність діалектної лексики	165
Руснак Н., Радик В. Назви ковальства в говірці села Василів Заставнівського району Чернівецької області	170
Руснак Ю. Оксюморон у мовистилі Ольги Кобилянської	173
Степаненко М. Синтаксис і семантика неофразеологізмів періоду сучасної російсько-української війни	177
Струк І. Мовленнєвий жанр залицяння в українському народнопісенному дискурсі	182
Теслицька Г. Фразеологізми як маркери розмовного синтаксису української мови	185
Томусяк Л. Умови відокремлення дуплексивів	188
Цуркан М., Навчук Г. Стилізація розмовності в сучасній літературній мові	190
Чакал І. Синтаксис давального відмінка в романі Лонга «Дафніс і Хлоя»	194
Шабат-Савка С. Толерантність як лінгвопрагматичний параметр людської комунікації: інтенційність і синтаксування. .	197
Шабат-Савка С., Гривас О. Оцінні модуси світосприйняття в контексті різнорівневих засобів мовної вербалізації	200
Шабат-Савка С., Канаці А. Українська мовна свідомість і процес спілкування	202
Шабат-Савка С., Франчук Б. Різнорівневі засоби вираження комунікативних інтенцій спонування: українсько-англійський переклад	204
Шатілова Н. Синтаксис мови письменника в наукових студіях Ніни Гуйванюк	207
Шатілова Н., Кушнірук Х. Лінгводидактичний потенціал художніх текстів Сидора Воробкевича	210

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ:
СУЧАСНИЙ СТАН
І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Матеріали Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 75-річчю від дня
народження професора Ніни Гуйванюк

14–15 листопада 2024 р.

Відповідальна за випуск – *професор Світлана Шабат-Савка*

Технічне редагування – *Іванна Струк, Галина Тесліцька,
Наталія Шатілова*

Дизайн обкладинки – *Юліанна Віщак*

Підписано до друку 11.11.2024. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк ізографічний. Ум.-друк. арк. 11,9.
Обл.-вид. арк. 12,7. Зам. 3-12.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 819 від 08.04.2002 р.